

a Ház elé.¹ Ezeket a Ház kinyomatta és tagjai között szétosztatta, kivéven a bizottsághoz — miért, miért nem — későn érkezett s nem is ahhoz, hanem magához a képviselőházhoz címzett, 1849-től 1861 júliusáig terjedő időről szóló beszámolót, amelynek legfeljebb eredményeit használhatták fel az idő rövidsége miatt. E jelentés szintén kiadatlan, s érdekessége különösen abban áll, hogy bizonyos tekintetben védekező iratnak is tekinthető, mert hiszen az a Comité készítette s annak tagjai írták alá, amelynek működése ellen hangzottak el a képviselőházban a fenti kifogások, s amelynek rendelkezéseit felülvizsgálni küldte ki a Ház a maga hetes bizottságát.

A Jókai-féle jelentés tárgyalás alá nem került, mert az országgyűlés alig egy hét múlva — aug. 22-én — feloszlatták s újból csak 1865-ben hívták össze. A színház anyagi bajait így csak a kiegyezés utáni évek rendszeres költségvetési tételei szüntették meg, melyek állandó támogatást biztosítottak számára. Ez pedig csak a megnyitást követő 31-ik évben kezdődött.

BORY ISTVÁN

RABENER SZATÍRAINAK ISMERETLEN FORDÍTÁSA.

A XVIII. század népszerű német szatíráírójának nálunk két fordítása jelent meg; az egyik Sándor Istváné volt (1786), a másik Nagy Jánosé (1795). Császár Elemér megállapította (*A német költészet hatása a magyarra a XVIII. században*, 1913. 113. l.), hogy a kettő egy: a derék szanyi plébános a nyitrai földesúr fordítását öntötte *Nyájás műzsájában* versekbe. A fordítás nem teljes, hanem válogatott részeket ültet át. Hasonlóképpen szemelvényes az a másik fordítás is, amely a kutatás figyelmét eddig elkerülte: Mészáros Ignácé; kézirata a N. Múzeumban van (158. Fol. Hung.). A kötet címe: *A gyengébb Asszonyi Réndnek elméjek élesztésére és szívek [meg] erősítésére való Mulatságos Levelek, mellyeket részint maga, nagyobb részint némelly külső jeles Íróknak meg-magyarázott írásiból, összefűzven három szakaszba mint annyi fűrtökbe kötött Bodo-Baari és Nagy-Lutséi Mészáros Ignácz*. Bevezetésében a következőket mondja: «Három szakaszba foglaltam a' Leveleket; az elsők Stokhausen munkái, utolsók Rabeneré, de nem kötöttem magamat sem egyike, sem másika szavaihoz és tartott rendihez, hanem amellyek jobban tetszetek, közülök kiválasztván alkalmaztattam úgy a' magyarságomban, a' mint ítélttem, hogy azokat nevezetes íróinak dítséretére Nemzetem szép népének kedvére és hasznára leg-jobban előadhatom. A középső szakasz más nyelvekből és íróból, és a' magam találmányaiból-is öszve-szerzett munkátska.» — Mészáros újítása, hogy valamennyi levél íróját és címzettjét nevekkal látja el. A Joh. Chr. Stokhausen könyvből fordított egyik levélnek (104–124. l.) pl. ez a címe: *Címon egy asszony barátjának Frusinának le-trja [az] Abelárd és Heloizé historiáját.*²

¹ Az 1861. évi országgyűlés képviselőházának *Irományai*, I. köt. 50. szám. 154. és k. l. és *Napló*, II. köt. 287. lap. Jókai jelentését ismertette Ábrányi Kornél: *A Nemzeti Színház hőskoráról*. Világ. 1913. 206. sz.

² A cenzor ennek közlését nem engedte meg — ismeretes, hogy Dayka Colardeau-fordítását 1813-ban Kazinczy is a cenzor miatt *Clélia, Vesztának leányapja, kedveséhez Aulushoz* címmel volt kénytelen kiadni.

A harmadik szakasznak *Vagdalló, vagy is éles értelmű Levelek (Satírák) Rabenerből* a címe. Az előbbi fordításnál sokkal bővebb, mert Rabenernek 27 szatírját adja, mégpedig 24 rövidebb és három terjedelmesebb levelet, az előbbieket a III., az utóbbi hármát a IV. részből. E három nagyobbak a címe: a) *A' régi szeretet rosdát nem szenved* (Gratzián Febroniának). — b) *A' házasságok az Egekben költetnek* (Gilyén Bedinának). — c) *Egyik kéz a másikat mossa* (Amon Monikának). Az első 24 rendszertelenül változtatja szövegét Rabener szatírjájának III. részéből, rövid levelek összefüggő csoportjaiból s nem fordítja le egy-egy levélcsoport mindegyik levelét. Pl. a *Liebestractaten eines rechtschaffenen, aber eigensinnigen Freyers mit einem Frauenzimmer* 12 leveléből csak ötöt ültet át s azokat is az eredetitől eltérő rendben. (1. 2. 9. 3. 12. levél.) Egyébként Mészáros jóllehet művét «a gyengébb asszonyi rendnek» szánta, épen a legkényesebb tárgyakat választja ki fordításra, és — amit Rabener nem tesz — már a címmel fölhívja a tárgyra az olvasók figyelmét.² A szövegben azonban elég híven ragaszkodik forrásához, s dícséretére válik, hogy jó magyarságra törekszik.

Fordítása még Sándor Istváné előtt kelt: «Irtam Buda Várában 47 szám alatt levő Házamban 1784-dik Esztendőben.» De csak tiz esztendővel későbbben gondolt — más munkáival együtt³ — a kézirat kinyomatására; a cenzortól meg is kapta az imprimaturt (1794): lehet, hogy Nagy János verses földolgozásainak megjelenése (1795) vette el kedvét a kiadástól.⁴

GÁLOS REZSŐ

ADALÉK A NÉMET KÖLTÉSZET HATÁSÁHOZ A XVIII. SZÁZADBAN.

Révai Miklós 1785-ben gondolt először egy folyóirat megindítására, amelynek az *Amalthea*, máskor a *Magyar Amalthea* címet szánta. Sokáig gyűjtötte hozzá az anyagot. Az Orpheus még 1790-ben is azt írja, hogy Révai »Amalthea nevezet alatt készít egy periódikus írást.«⁵ Tervét sohasem valósíthatta meg, s az anyagnak is csak egy töredéke maradt hagyá-

¹ Sándor Istvánnál *A' házasságok a' mennyekből rendeltetnek.*

² Az első háromnak a címe pl. így szól: Madár, egy hadi tiszt, kvártélyából tovább menvén, azon helyben szeretőképen tartott egy személynek jóakarátát köszöni és mással való házasságát jelenti. — Landolf Miksának feleségénél való gyanós találatásáért tisztítja magát az Egyházi Biróság előtt. — Lukáts egy falusi bíró a' szolgálójával való barátkozásért bevádoltatván a' tisztartónéhoz folyamodik, hogy a' tisztartónál mellette jó szót mondjon.

³ *Ifjúságnak szóló Öregek Tanítása. — Jeles Beszédek és Nevezetes Levelek. — Három Napkeleti Történetek.*

⁴ Itt említem meg, hogy a kötet élére Mészáros a nők számára — hogy hibátlan leveleket írjanak — egy helyesírási szabályzatot állított össze; példája Tsétsi Jánosnak a Páriz-Pápai függelékekül 1709. kiadott s 1767-ben újból megjelent *De recta Hungarice scribendi et loquendi ratione* c. műve volt. Azért vallja magát benne jottistának, mert az idegen, ha magyarul tanul, könnyebben ejti ki a *tagadja*, mint a *tagadgya* formát.

⁵ Bánóczy, *Révai élete*. 183. l., Csaplár B., *Révai élete*. III. 83. l.